

30.10.2025

EOAK/3877/2025

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Maija Sakslin

Esittelijä: Esittelijäneuvos Heidi Laurila

NÄYTTEENOTON JÄRJESTELYT TERVEYSASEMALLA

Tiivistelmä

Toisen potilaan näyte oli näytteenotto-wc:n luukussa paikalla ja toisen potilaan henkilötiedot nähtävissä kantelijan jättäessä oman laboratorionäytteensä. AOA katsoi, että tilanne ei ollut hyväksyttävä eikä asianmukainen. Toimintatapa, jossa näyte jää luukkuun ja voi olla paikalla seuraavan potilaan asioidessa näytteenottotilassa, ei vastaa laissa yksityisyyden suojalle ja potilasturvallisuudelle asetettuja vaatimuksia.

Näytteenotto sekä näytteiden vastaanotto ja käsittely tulee toimintayksikössä järjestää siten, että potilaan yksityisyyden suoja ja terveydentilaa koskevien tietojen salassapito turvataan. Näytteenotto ja näytteiden vastaanotto tulee myös järjestää siten, että näytteiden koskemattomuus säilyy eikä niiden jäljitettävyyttä missään vaiheessa katkea.

HUS-yhtymä myönsi toimintaan liittyvät riskit ja ilmoitti ryhtyvänsä korjaaviin toimenpiteisiin. AOA pyysi HUS-yhtymää vielä ilmoittamaan tarkemmin, mihin toimenpiteisiin se on asian johdosta ryhtynyt.

1 KANTELU

Kantelija arvosteli HUS-yhtymän laboratorion toimintaa Helsingin kaupungin Kalasataman terveysasemalla. Kantelijan jättäessä 18.6.2025 virtsanäytepurkin näytteenotto-wc:n luukkuun luukussa oli toisen henkilön näytepurkki. Purkista ilmenivät toisen henkilön henkilötiedot, kuten henkilötunnus. Kantelija yritti koputtaa ja huutaa luukusta jotakuta noutamaan purkit, mutta kukaan ei tullut. Kantelija kertoi, että näytteenotossa ohjeistetaan laittamaan purkki paperipussiin, mutta luukussa ollut toisen henkilön purkki oli ilman pussia. Kantelija itse laittoi purkkinsa paperipussiin, mutta katsoi, että pussi ei estä väärinkäytöksiä, sillä sen voi avata. Kantelija esitti huolensa salassa pidettävien tietojen suojasta ja näytteen koskemattomuudesta.

2 SELVITYS

2.1 Asiakirjat

Kantelun johdosta pyydettiin HUS-yhtymää toimittamaan kantelun tutkimiseksi tarvittava selvitys ja antamaan lausuntonsa asiassa.

HUS-yhtymän lausunnon antoi 25.9.2025 hallintoylilääkäri. Lausunnon liitteenä oli HUS Diagnostiikkakeskuksen hallinnollisen ylilääkärin selvitys 3.9.2025.

2.2 HUS-yhtymän lausunnon ja selvityksen sisältö

Hallintoylilääkärillä tai HUS Diagnostiikkakeskuksen johtavalla ylilääkärillä ei ollut lisättävää hallinnollisen ylilääkärin selvitykseen.

HUS Diagnostiikkakeskuksen hallinnollisen ylilääkärin selvityksessä kantelijan todetaan ottaneen esiin asian, jossa toisen asiakkaan virtsanäyte henkilötunnuksineen oli luukussa, kun kantelija asetti omaa näytettään luukkuun. Tämä rikkoi tietosuojan alaisia tiedonsaantioikeuksia. Näytteenotto-ohjeissa oli ohjeistettu asettamaan näytepurkki paperipussiin, minkä kantelija teki, mutta edellinen asiakas ei. Kantelijan havainto oli oikea ja tietosuojan säilymiseen mainitulla käytännöllä liittyy riskejä. Yksikössä oli ryhdytty toimiin ja suunnitellaan muutokset palautusluukkuun siten, että näyte ei jää heti seuraavan tulijan nähtäville. Puuseppä tilataan tekemään muutoksia.

3 RATKAISU

3.1 Arvioinnin lähtökohta

Perustuslain 109 §:n mukaan oikeusasiamiehen tulee valvoa, että tuomioistuimet ja muut viranomaiset sekä virkamiehet, julkisyhteisön työntekijät ja muutkin julkista tehtävää hoitaessaan noudattavat lakia ja täyttävät velvollisuutensa. Tehtävänsä hoitaessaan oikeusasiamies valvoo perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutumista.

3.2 Keskeiset säännökset

Perustuslain 10 §:n mukaan jokaisen yksityiselämä, kunnia ja kotirauha on turvattu. Henkilötietojen suojasta säädetään tarkemmin lailla.

Perustuslain 22 §:n mukaan julkisen vallan on turvattava perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutuminen.

Euroopan ihmisoikeussopimuksen 8 artiklan mukaan jokaisella on oikeus nauttia yksityis- ja perhe-elämäänsä, kotiinsa ja kirjeenvaihtoonsa kohdistuvaa kunnioitusta.

Potilaan asemasta ja oikeuksista annetun lain (potilaslaki) 3 §:n 2 momentin mukaan potilaalla on oikeus laadultaan hyvään terveyden- ja sairaanhoitoon. Hänen hoitonsa on järjestettävä ja häntä on kohdeltava siten, ettei hänen ihmisarvoaan loukata sekä että hänen vakaumustaan ja hänen yksityisyyttään kunnioitetaan.

Terveydenhuoltolain 8 §:n mukaan terveydenhuollon toiminnan on perustuttava näyttöön ja hyviin hoito- ja toimintakäytäntöihin. Terveydenhuollon toiminnan on oltava laadukasta, turvallista ja asianmukaisesti toteutettua.

Sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä annetun lain 8 §:n mukaan järjestämisvastuunsa toteuttamiseksi hyvinvointialueella on oltava palveluksessaan toiminnan edellyttämä sosiaali- ja terveydenhuollon ammattihenkilöstö sekä hallinnollinen ja muu henkilöstö, hallinnassaan asianmukaiset toimitilat ja toimintavälineet sekä muut tarvittavat toimintaedellytykset.

Potilastietojen salassapidosta ja käsittelystä sekä potilasasiakirjojen laatimisesta ja säilyttämisestä säädetään sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojen käsittelystä annetussa laissa (703/2023). Lain 4 §:n mukaan sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastiedot ovat pysyvästi salassa pidettäviä. Asiakastietojen käsittelystä säädetään myös EU:n yleisessä tietosuojasetuksessa. Asetuksen 5 artiklan mukaan henkilötietoja on käsiteltävä lainmukaisesti, asianmukaisesti ja rekisteröidyn kannalta läpinäkyvästi.

3.3 Arviointi

Terveydenhuollon toiminnassa korostuu luottamuksellisuuden periaate. Salassapitovelvollisuus on tärkeä edellytys luottamuksellisen hoitosuhteen syntymiselle. Laadukas palvelu edellyttää, että potilaat voivat luottamuksellisesti hakeutua hoitoon ja että hoito toteutetaan potilaan yksityisyyttä kunnioittaen.

Potilaan terveydentilaa ja hoitoa koskevat tiedot ovat salassa pidettäviä. Potilaan yksityisyyttä on suojattava sivullisiin, kuten toisiin potilaisiin, nähden.

Potilaslain esitöiden mukaan potilaan hoitaminen terveyskeskuksessa, sairaalassa tai muussa sairaanhoidon toimintayksikössä asettaa tietyt rajoitukset potilaan yksityiselämälle. Toimintayksikön yleisen järjestyksen tai turvallisuuden ylläpitäminen sekä muiden potilaiden yhtä lailla oikeutetut vaatimukset eivät kuitenkaan saa johtaa potilaan yksityisyyden suojan unohtamiseen. Myös näissä oloissa tulisi pyrkiä eri järjestelyin ottamaan huomioon potilaan yksityiselämän tarpeet (HE 185/1991 vp).

Totean, että terveydenhuollon toimintayksikössä ja toiminnassa tulee huolehtia potilaan yksityisyyden suojasta eri järjestelyin ja tilaratkaisuin siten, etteivät salassa pidettävät potilastiedot paljastu sivullisille.

Näytteenotto sekä näytteiden vastaanotto ja käsittely tulee toimintayksikössä järjestää siten, että potilaan yksityisyyden suoja ja terveydentilaa koskevien tietojen salassapito turvataan.

Näytteenotto ja näytteiden vastaanotto tulee myös järjestää siten, että näytteiden koskemattomuus säilyy eikä niiden jäljitettävyyden missään vaiheessa katkea. Tämä on olennaisen tärkeää sekä potilasturvallisuuden että mahdollisesti myös potilaan tai tutkittavan oikeusturvan kannalta.

Kantelijan kuvaamassa tilanteessa hänen jättäessään oman näytteensä toisen potilaan näyte on ollut paikalla ja toisen potilaan henkilötiedot kantelijan nähtävissä. Tilanne ei ole ollut hyväksyttävä eikä asianmukainen. Toimintatapa, jossa näyte jää luokkuun ja voi olla paikalla seuraavan potilaan asioidessa näytteenottotilassa, ei vastaa laissa yksityisyyden suojalle ja potilasturvallisuudelle asetettuja vaatimuksia.

HUS-yhtymä on myöntänyt toimintaan liittyvät riskit ja ilmoittanut ryhtyvänsä korjaaviin toimenpiteisiin Kalasataman toimipisteessä. Pidän muutosta kannatettavana ja välttämättömänä.

Koska HUS-yhtymä on jo ilmoittanut ryhtyvänsä korjaaviin toimenpiteisiin, asia ei anna aiheutta muihin toimenpiteisiin kuin että saatan tämän käsitykseni sille tiedoksi. Lisäksi pyydän HUS-yhtymää vielä ilmoittamaan tarkemmin toimenpiteistään.

4 TOIMENPITEET

Saatan edellä esittämäni käsityksen HUS-yhtymän menettelystä sen tietoon. Tässä tarkoituksessa lähetän sille jäljennöksen tästä päätöksestäni.

Pyydän HUS-yhtymää vielä ilmoittamaan minulle 30.1.2026 mennessä tarkemmin, mihin toimenpiteisiin se on asian johdosta ryhtynyt. Ilmoituksessa pyydetään esittämään tarkempi tieto siitä, millaiseen ratkaisuun HUS-yhtymä on Kalasataman terveysaseman toimipisteessä päätenyt sekä siitä, onko kyseessä olevaa toimintatapaa käytössä HUS-yhtymän laboratorioiden muissa toimipisteissä ja aiheuttaako tämä päätös toimenpiteitä niiden osalta.